

Igor Tomeš

Vzpomínky na 60 let

v oboru

sociální politiky,

správy a práva

1955–2015

Igor Tomeš

Vzpomínky na 60 let v oboru sociální politiky,
správy a práva 1955–2015

Kristina Koldinská, Kateřina Šámalová (ed.)

Recenzenti:

JUDr. Jiří Biskup

Ing. Petr Víšek

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Zdeněk Ziegler

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2019

Text © Igor Tomeš - heirs, 2019

© Kristina Koldinská, Kateřina Šámalová (ed.), 2019

ISBN 978-80-246-4414-1

ISBN 978-80-246-4432-5 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2020

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Otcovy vzpomínky... (<i>Igor Tomeš jr.</i>)	/7
Předmluva (<i>Kristina Koldinská, Kateřina Šámalová</i>)	/9
Úvod	/11
KAPITOLA 1. UČEDNÍKEM (1955–1959)	/12
KAPITOLA 2. MEZINÁRODNÍ ÚŘAD PRÁCE (1959–1963)	/19
Nástup	/20
První samostatná práce	/23
Expertem pro Súdán	/27
Spolutvůrcem dokumentů MÚP	/39
KAPITOLA 3. OPĚT NA PRÁVNICKÉ FAKULTĚ (1964–1968)	/44
Docentem na právnické fakultě	/44
Mise v zahraničí pro MÚP	/45
Odborné aktivity v Československu	/51
KAPITOLA 4. OKUPACE (1968–1971)	/62
KAPITOLA 5. NORMALIZACE (1971–1989)	/69
Štěstí v neštěstí	/69
Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu	/70
Práce pro Ministerstvo hutnictví a těžkého strojírenství	/89
Práce pro Federální ministerstvo práce a sociálních věcí	/91
KAPITOLA 6. OPĚT SVOBODNÍ	/93
Náměstkem federálního ministra	/93
Návštěvy zahraničních delegací	/102
Zahraníční cesty ve funkci náměstka	/103
KAPITOLA 7. MŮJ AKTIVNÍ „STAROBNÍ DŮCHOD“	/112
Odchod do důchodu	/112
Soukromým podnikatelem	/113

KAPITOLA 8. EXPERTEM SVĚTOVÉ BANKY A EVROPSKÉHO
SPOLEČENSTVÍ (1992-2011) /117

Bulharsko /119

Albánie /122

Írán /134

Slovensko /139

Litva /144

Přednáškové turné s Institutem Světové banky /147

Maďarsko /149

Kazachstán /150

Slovinsko /151

Rada Evropy ve Štrasburku /155

Arménie /157

Bosna a Hercegovina /162

Chorvatsko /166

Ruská federace /166

Polsko /168

Rumunsko /171

Moldávie /172

Gruzie /174

Makedonie /181

Ukrajina /184

Ázerbájdžán /184

Konec zahraniční expertní kariéry /185

KAPITOLA 9. PORADENSTVÍ DOMA /187

Poradenství pro Občanské fórum (OF) /187

Poradenství pro ČSSD /188

Poradenství pro KDÚ-ČSL /190

Poradenství pro ODS /191

KAPITOLA 10. VĚDECKÉ A VÝZKUMNÉ AKTIVITY /195

Mezinárodní výzkumné, analytické a školicí projekty /195

Práce na projektech v ČR /203

Akademická činnost v zahraničí /204

Zpět na české akademické půdě /205

Doslov /207

Redakční poznámka /208

Otcovy vzpomínky...

Knihu, kterou právě držíte v ruce, dokončil můj otec ve svých 84 letech. Napsal ji na popud členů rodiny a svých blízkých spolupracovníků.

Jsou to otcovy vzpomínky na jeho profesní život. Protože jsou to vzpomínky, nehledejme objektivitu, vše vždy dobře dopadlo. Pokud ale změníte úhel pohledu a hodnoticí kritéria, vše nemuselo být reálně tak dobré. Jeho schopnosti najít schůdné řešení využívalo mnoho ministrů a vlád po celém světě. Na to byl opravdu talent. Pozitivní interpretace světa byl třeba jen výraz tátova nezdolného životního optimismu a velmi vzácné schopnosti najít vždy řešení a přežít.

Tohoto talentu využíval nejen pro vlády a pro ministry, ale i pro své blízké. Mnoho lidí k němu mělo důvěru a svěřovali se mu se svými životními šmordchanci. Táta uměl poradit většinou dobře, ale pokud se dotyčný jeho radou rozhodl řídit, nevydal se obvykle na snadnou a rychlou cestu. Spíše naopak.

Toto dílo má několik zvláštností, které jsou pro mého otce velmi atypické.

Nikdy nepsal do šuplíku. Cokoliv, co napsal, mělo svého nakladatele nebo čtenáře dřív, než se do toho pustil. A to platilo vždy, i když psal pod cizími jmény v době, kdy nesměl publikovat. Knihu svých vzpomínek napsal do šuplíku jako první. Vůbec jsem o ní nevěděl, našel jsem ji až v pozůstalosti. O všem ostatním, co psal a co dělal, jsme všichni v rodině vždycky věděli. Byl to vypravěčský talent.

Je to potřetí v životě, co vím, kdy se zabýval sám sebou a nechal o tom záznam. Prvně napsal pro mne a svá vnoučata svůj osobní životopis včetně historie rodu Tomešů. Podruhé o sobě mluvil pro Post Bellum. Rozhovor a spoustu materiálů lze dohledat. A toto je třetí případ. Často s ním chtěli mluvit novináři,

dělat rozhovory. Jeho standardní odpovědí bylo: „Nejsem celebrita.“ Pro odborné publikum ale mluvil rád a často.

Jeho životním snem bylo být vysokoškolským profesorem a učit na univerzitě. Miloval svoje studenty a doktorandy. Své povinnosti vůči nim bral absolutně vážně a měly nejvyšší prioritu. Výborně psal. A měl dar mluvit, vysvětlovat, argumentovat a přesvědčovat. Dokázal vysvětlit složité věci amatérům bez znalostního zázemí tak, že ho zaujatě poslouchali a odcházeli s pocitem, že porozuměli.

Táta se celý život vyhýbal politice. Radil, připravoval programy, navrhoval systémy pro politiky, ale sám chtěl stát vždy mimo politiku. Dvakrát v životě považoval za svou povinnost se politicky angažovat, ale vždy jen na nezbytnou dobu, bez dlouhodobé politické ambice.

V této knize vzpomínek jsou popsány některé vazby a události, někdy i zábavné, které s politikou a politiky souvisí. Táta tak svým vzpomínkám dodal osobní rozměr a předal tím kus sebe, což je po všech atypičnostech této knihy naopak pro něj zcela typické.

Igor Tomeš jr.

V Praze, červen 2019

Předmluva

Ještě jsme ani neosušily slzy nad ztrátou neobyčejně fundovaného odborníka, skvělého učitele a jednoho z nejmilejších přátel a kolegů, když náš smutek měl být alespoň trochu utěšen náležením originálního textu pana profesora v jeho počítači. Nebyly jsme samy, kdo ho prosil, ať své pracovní paměti sepíše, že to, co on, už nikdo nikdy nezažije a nebude tedy ani schopen věrně reprodukovat.

Pan profesor uměl naslouchat lidem kolem sebe, a tak nás, tentokrát potají, poslechl a zanechal po sobě kromě mimořádného a úctyhodného intelektuálního a lidského odkazu i dědictví v podobě textu, který se čtenářům dostává do ruky.

Pan profesor vždy říkal: „Chválu říkejte jiným, na mě se obraťte s kritikou.“ Už se nemůže bránit, tak na tomto místě snad můžeme vyslovit obdiv, vděk a radost.

Obdiv patří jeho zcela fenomenální paměti – ano, cituje jména svých spolupracovníků z 50. let! Vděk si zaslouží jeho poslední vzetí za ruku a provedení pohnutými dějinami 20. století, jejichž byl součástí a protagonistou, ale i celým světem, když vypráví o svých reformách v mnoha zemích světa. Radost snad pocítí každý, kdo vzpomínky čte a může tak být vtažen do úchvatného příběhu, v němž hlavní roli hraje empatie, snaha posouvat věci (rozuměj sociálně) k lepšímu a metoda práce spočívající ve vlastní dřině často dlouho do noci a současně ve velkorysé pohostinnosti vůči těm, kteří měli tu čest s panem profesorem spolupracovat. Ti, co měli to štěstí „vyrůst“ pod jeho rukama, opětovně zažívají při čtení textu vděk, že tuto příležitost kdy v životě získali a cítí se být zavázáni jeho odkaz, principy myšlení a tvrdé práce dál rozvíjet.

Ve vzpomínkách je upozaděna námaha a mimořádné úsilí, které pan profesor do každé své mise vkládal. Neopomněl ale

zdůraznit, co viděl, s kým se potkal a co dobrého měli. Zřejmě i v tom tkvěla úspěšnost jeho misí. Dokázal přesvědčit odborně i lidsky, uměl lidem ukázat, že je na jejich straně a spolu s nimi hledat řešení, která fungovala, protože byla založená na znalosti země, její historie a na osobním přátelském kontaktu s lidmi, kteří v ní žili a měli ji rádi.

Pan profesor nám odhalil jedinečný svět jedinečného muže, který prožil jedinečný život. Je nám ctí, že jsme mohly kousek kráčet s ním.

Kristina Koldinská a Kateřina Šámalová (editorky)

V Praze, červen 2019

Úvod

Jmenuji se Igor Tomeš. Narodil jsem se v Brně dne 17. 4. 1931, prožil dětství střídavě v Brně, Číně (Šanghaj), Koreji a britské kolonii Hongkongu, v míru i ve válce, před kterou rodina třikrát utíkala, až byla válkou dostižena v Hongkongu. Naučil jsem se německy, rusky, anglicky a trochu čínštinu v kantonském dialektu. Do ČSR jsem se vrátil v roce 1946. Vystudoval jsem anglické gymnázium a Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a vydal se, s přestávkami, velmi klikatou cestou akademické dráhy, až jsem dosáhl hodnosti univerzitního profesora na Univerzitě Karlově a učím na filozofické fakultě.

Na přání mých přátel jsem na několika stránkách sepsal své zkušenosti z práce v zahraničí i doma. Pro dokreslení uvádím i chronologii svého učení i vzestupů a pádů v mém životě. I při pádech jsem se učil. Jinak by obraz mého odborného života nebyl úplný a pochopitelný. Nebyly to zázraky, bylo to štěstí i neštěstí, být s potřebnými znalostmi na místě a v době, kdy někdo právě potřeboval odbornou podporu, nebo naopak muset něco udělat pro čest a svědomí, i když to mělo osobní neblahé následky.

Nicméně mohu s čistým svědomím spolu s Janem Nerudou prohlásit: *Vším, čím jsem byl, tím jsem byl rád*, protože jsem konal z vlastní svobodné vůle.

Kapitola 1.

Učedníkem (1955–1959)

Po absolutoriu jsem zůstal na právnické fakultě (PF UK). Dne 1. srpna 1955 jsem jako asistent nastoupil na katedře občanského a rodinného práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy, se zaměřením na pracovní právo, za plat 1040 Kčs měsíčně. Vedoucí katedry občanského a rodinného práva prof. JUDr. Viktor Knapp, DrSc., člen korespondent Akademie věd, mě jmenoval tajemníkem katedry. Byl za to příplatek. Tajemníka katedry jsem dělal až do svého odchodu do Ženevy v lednu 1959. Prof. Knapp měl mnoho funkcí, takže veškerá administrativa katedry spadla na mě. Byl nekompromisně přísný. Za chyby uměl vyčinit. Byla to dobrá škola.

Odborně jsem spadal do oddělení pracovního práva, které vedl doc. JUDr. Karel Witz, CSc. Byl hodný, válku strávil v Terezíně, ale moc jsem se od něho nenaučil. Uvedl mne však mezi přední odborníky oboru, a tak jsem se dostal k odborným informacím. Přispělo to k mému rychlému odbornému růstu. V oddělení jsme byli čtyři: doc. JUDr. Karel Witz, prom. právník, Jarmila Pavlátová, doktorand, prom. právník Jan Kovařík a já.

Ještě v zimním semestru 1955 mi prof. Knapp světil dvouhodinovou přednášku o pracovní době v kurzu pracovního práva, který jinak přednášel doc. Witz. Bylo to neobvyklé, protože na fakultě tehdy přednášet směli až odborní asistenti a já byl jen asistent. Současně mi uložil, abych se naučil dějiny sociálního zabezpečení, bez jejichž znalostí nemohu pochopit současnost. Měl pravdu a bylo dobře, že jsem jej poslechl. Později se mi to několikrát vyplatilo. Také mi uložil, abych napsal článek a publikoval jej, aby mne mohl jmenovat odborným asistentem. Napsal jsem článek o učební smlouvě a publikoval ho v Aktech Univerzity Karlovy.¹ Byl to můj první vědecký úspěch a vynesl mi

1) Právní otázky učební poměru in *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica*, č. 1/1956, s. 63–80.

povýšení na odborného asistenta k 1. 9. 1956, a to za pouhý rok působení na právnické fakultě, ač normálně se na takové jmenování čekalo i tři roky.

Na právnické fakultě se do té doby nepřednášel samostatný kurz práva sociálního zabezpečení. Několik přednášek bylo zařazeno v kurzu pracovního práva. Samostatný kurz sociálního pojištění po roce 1945 přednášel jen prof. JUDr. J. A. Jindřich na Vysoké škole obchodní. Ta byla zrušena v roce 1948 a nahrazena Vysokou školou politických a hospodářských věd (VŠPHV), která vznikla z popudu generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského. Tam se sociální zabezpečení nepřednášelo. Když prof. J. A. Jindřich zemřel, jeho vdova mi darovala část jeho odborné knihovny, týkající se sociálního pojištění. Bylo to štěstí, protože mi to pomohlo k odbornému růstu.

Tehdy KSČ rozhodla, že vedle denního studia povolí i studium „dálkové“ (obdoba dnešního kombinovaného studia). Protože dálkově studovali hlavně funkcionáři státního aparátu a národních výborů (tehdejší regionální správní struktury), ÚV KSČ rozhodl, že studenti mají moc práce pro stát, nebudou jezdit do Prahy, ale učitelé za nimi. Právnická fakulta musela při krajských soudech zřídit konzultační střediska, kam jednou měsíčně dojížděl učitel z Prahy. Profesori a docenti nejezdili, jezdili odborní asistenti a asistenti. K mým povinnostem tajemníka a odborného asistenta tak patřilo i přednášet pro „dálkaře“ pracovní právo a právo sociálního zabezpečení.

První týden v měsíci jsem jezdil trasu Praha – České Budějovice – Plzeň – Karlovy Vary, druhý týden Ústí nad Labem – Hradec Králové – Pardubice – Jihlava a třetí týden Brno – Ostrava – Olomouc – Zlín. Čtvrtý týden jsem se připravoval na další měsíc. Za semestr jsem trávil tři týdny v měsíci na cestách. V pondělí jsem vyjížděl a ve čtvrtek večer se vracel. Na fakultě jsem přednášel a tajemničil v pátek a sobotu; tehdy se o sobotách ještě pracovalo. Na zkoušky jezdili „dálkaři“ do Prahy, protože je zkoušeli docenti a profesori. Tito absolventi pak nastupovali na vedoucí místa ve státní a veřejné správě. Řádné studenty čtvrtého ročníku jsem učil v seminářích vždy v letním semestru, a to v pátek, po návratu do Prahy.

Byla to obrovská zkušenost, která mě donutila vnímat pracovní právo jako systém. Musel jsem se naučit celé obory pracovní-

ho práva a práva sociálního zabezpečení a umět je vykládat jako systémy.

V červnu 1956 se v Bratislavě konala celostátní konference Právnického ústavu ministerstva spravedlnosti (PÚMS), což byla velmi prestižní záležitost. Doc. Witz mě vzal s sebou. Uložil mi, abych vystoupil v diskusi s tématem *učňovství a učební smlouvy*. Byl to můj první referát na celostátní vědecké konferenci. V patnáctiminutovém referátu jsem uplatnil svůj nápad, že učební smlouva by se mohla považovat i za smlouvu o budoucí pracovní smlouvě, která by učňům po vyučení zabezpečila nástup do pracovního poměru v podniku, kde se vyučili. Nápad vzbudil pozitivní ohlas.

Na bratislavské konferenci jsem byl představen prof. JUDr. Juraji Hromadovi, prof. JUDr. Františku Mestitzovi² a doc. Jánú Mydlíkovi z bratislavské právnické fakulty. Tehdy v pracovním právu a sociálním zabezpečení Bratislava byla lepší než Praha. Přijali mě a v oboru jsem se stal známým jako *dorostenec z Prahy*. Prof. Mestitz se mi velmi věnoval pro jeho povahu i znalosti. Jeho připomínky k mým článkům byly podnětné a povzbudivé. Pomohlo mi to vyvinout v sobě sebereflexi, kterou vědec potřebuje, aby zůstal vědcem a nestal se jen jejím propagátorem.

Na konferenci jsem se seznámil s pracovníky PÚMS a sestavil s nimi sborník platných předpisů pracovního práva a sociálního zabezpečení.³ Tehdy nebyl zákoník práce, ale soustava zákonů, nařízení a vyhlášek, které jsem si s pomocí odborníků osvojil. Oni zase potřebovali *zastřešení* pracovníkem PF UK, aby to nakladatel přijal.

Prof. Knapp trval na tom, abych získal vlastní zkušenosti z právní praxe. Říkal, kdo nemá praxi, nemá na vysoké škole co učit; může ho nahradit gramofon. Zařídil, abych mohl být soudcem z lidu, což profesionálním právníkům nebylo zákonem dovoleno. Nastoupil jsem k civilnímu soudu v Praze II,⁴ do se-

2) Narodil se 1904, první profesor pracovního práva na Slovensku. Po procesu s Rudolfem Slánským byl jako žid propuštěn z univerzity a pracoval v knihovně. Po roce 1994 emigroval do Frankfurtu nad Mohanem, učil na tamní univerzitě, a tam i zemřel v roce 1994.

3) *Základní předpisy pracovního práva*, Praha, PÚMS/Orbis, 1956, 710 s. Přeloženo do slovenštiny: *Základné predpisy pracovného práva*, Bratislava, Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1957, 713 s.

4) V té době se čísla pražských obvodů psala římskou číslicí a bylo jich devate-

nátu pro záležitosti sociálního zabezpečení, který vedl soudce JUDr. Petrů. Většinou jsme rozhodovali o odvoláních ve věcech invalidního důchodu proti rozhodnutím Státního úřadu sociálního zabezpečení. Dr. Petrů byl starší zkušený právník. V senátu jsem pracoval tři roky jako soudce z lidu – až do svého odjezdu do Ženevy. Hodně jsem se od JUDr. Petrů naučil. Byl moudrý a laskavý. Naučil mne, že teoretické poznatky se musí ověřovat praxí, které mají sloužit.

Na žádost vedoucího katedry práva na Vysoké škole stranické ve Veleslavíně, docenta prom. právníka Korandy,⁵ jsem začal přednášet pracovní právo a sociální zabezpečení. Pro mě bylo důležité, že jsem přednášel celý ucelený kurz v řádném studiu. To je náročnější než v dálkovém studiu. Napsal jsem pro školu i svá první skripta, která vyšla v Nakladatelství politické literatury.⁶

Jednoho květnového dne v roce 1957 mě povolal děkan fakulty, tehdy prof. JUDr. Valér Fábry, DrSc., a zeptal se mě, zda skutečně umím dobře anglicky. Když jsem mu to potvrdil, poslal mě do Karolina, kde zasedala odborná komise UNESCO⁷ pro vysoké školy a připravovala návrh programu UNESCO na podporu vysokého školství. Mezi delegáty byl Ind, který mluvil indickou angličtinou, které naši tlumočníci vůbec nerozuměli. Indové mají svoji zvláštní výslovnost angličtiny. Já mu rozuměl, protože v Hongkongu jsem s Indy žil. „Převáděl“ jsem jeho angličtinu do srozumitelné angličtiny a naši tlumočníci pak do ostatních jednacích jazyků.

Zažil jsem úsměvnou příhodu. Při jednání americký profesor něco navrhl a indický profesor to přeformuloval se slovy „*In Her Majesty Queen's English we would say...*“. Nato si vzal slovo profesor z Oxfordu a opravil Indu slovy „*In Her Majesty Queen's Queen's English we would say...*“.

náct. Arabské číslování zavedl až prezident Antonín Novotný, když jejich počet snížil na deset.

5) Doc. Koranda, absolvent dělnických kurzů na právnické fakultě. Končil v roce 1953. Znali jsme se z fakulty.

6) *Základy právní úpravy pracovních poměrů v Československu*, NPL, Praha 1959, 75 s.

7) United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

V roce 1956 jsem se jako pedagogický dozor účastnil výměnného zájezdu studentů Karlovy a bratislavské univerzity do SSSR. Nejdříve čeští a slovenští studenti jeli do SSSR. Navštívili jsme Kyjev, Moskvu a Leningrad (dnes Petrohrad). Byli jsme překvapení nižší úrovní života.

Na podzim 1956 vypukly tzv. maďarské události.⁸ Rudá armáda vpadla do Maďarska a obsadila je. Nastaly represálie. V ČSR byla vyhlášena částečná mobilizace. Koncem října armáda povolala do zbraně zálohy do 30 let. Dostal jsem povolávací rozkaz k motostřeleckému pluku do Vimperku. Strávil jsem tam tři měsíce. Odborně to byl ztracený čas.

Na podzim roku 1957 mě povolala okresní vojenská správa na pohovor. Ptali se mě, jestli umím anglicky. Když jsem odpověděl kladně, nabídli mi službu překladatele v tajné vojenské misi v Egyptě.

Bylo to na pět měsíců, započtených jako pravidelné vojenské cvičení a za důstojnický plat majora. Nabídku jsem přijal, protože odměna byla pro mě v době, kdy jsme potřebovali peníze, velmi zajímavá. Založili jsme rodinu, Soňa byla těhotná. Odjel jsem v srpnu a vrátit jsem se měl na Vánoce. Byl necelý rok po Suezské krizi⁹ (1956), v ulicích Káhiry byly tanky, na střechách protiletectvé kulometry a další stopy po nedávných vojenských operacích. Po válce s Izraelem, Anglií a Francií, kterou Egyptané prohráli, se Egypt chtěl přezbrojit a nechtěl tak činit s pomocí USA nebo SSSR. Kupovali výzbroj v Československu. ČSR dodávala pozemní, hlavně pěchotní zbraně, tanky, nákladní vozy a protivzdušnou obranu, tehdy zejména radaru a protiletectvá děla. Sovětský svaz, pod hlavičkou ČSR, dodával letadla typu MIG. Dodávány byly naše i ruské produkty, používané

8) Povstání, které vedl Imre Nagy, bylo potlačeno Rudou armádou a do čela kolaborantské vlády byl jmenován J. Kádár, nechal popravit asi 2000 lidí a téměř 200 000 Maďarů odešlo do exilu.

9) Suezská krize začala izraelským útokem na Egypt dne 29. 10. 1956, když egyptský prezident Gamál Násir zahájil blokádu izraelského přístavu Ejlát a znarodnil Suezský průplav. Izrael byl podpořen jednotkami Velké Británie a Francie. Velká Británie a Francie se stáhly až po hrozbě Moskvy, že bude bombardovat Londýn a Paříž, a po hrozbě USA, že zastaví půjčky z Mezinárodního měnového fondu. Válka skončila rozpačitým výsledkem – pro Francii a Velkou Británii znamenala debakl.

jednotkami Varšavského paktu. Výměnou jsme dostávali egyptskou bavlnu. Procvičil jsem si angličtinu.

Odletěl jsem přes Athény do Káhiry a byl ubytován v „utaženém“ hotelu. Poštu jsme museli posílat výhradně diplomatickým kurýrem. V říjnu jsem diplomatickou poštou dostal dopis od doc. Witze, svého šéfa v Praze, že v deníku *Práce* vyšel inzerát Mezinárodního úřadu práce v Ženevě s veřejnou nabídkou zaměstnání v odboru sociálního zabezpečení. Doporučil mi, abych se okamžitě vrátil do Prahy a odpověděl na inzerát. Spojil jsem se s naším vojenským atašé v Káhiře, který byl naším nejvyšším velitelem, a požádal ho o předčasné ukončení své smlouvy. Souhlasil pod podmínkou, že do angličtiny přeložím rukověť k tanku T34. Přeložil jsem ji za deset dní, a tak 8. listopadu ve 3 hodiny ráno jsem mohl odletět do Prahy. Na inzerát se mělo odpovědět do 15. listopadu.

Vrátil jsem se dne 8. listopadu. Druhý den po návratu jsem se spojil s doc. Karlem Witzem, získal od něj noviny *Práce* s inzerátem Mezinárodní organizace práce (MÚP) a odpověděl na něj ... týden před lhůtou. Dodatečně jsem se dozvěděl, že na inzerát se přihlásilo asi 220 lidí. Do Vánoc se nic nedělo. Nastoupil jsem opět na fakultu a učil.

Evžen Erban, tehdejší předseda Státního úřadu sociálního zabezpečení (SÚSZ) (ve funkci na úrovni ministra sociálních věcí), se od někoho dozvěděl o mé přihlášce do MÚP. Pozval mne na návštěvu svého úřadu a nabídl mi, abych jej doprovázel jako poradce, překladatel a tajemník v jedné osobě na konferenci Mezinárodní asociace sociálního zabezpečení (MASZ) do Londýna. Přijal jsem. Jeli jsme tam ve třech, třetím byl JUDr. Alois Merta, ředitel odboru z jeho úřadu. Tam jsem referoval o československé politice zaměstnanosti a o systému pracovních sil. Vedle toho jsem Erbanovi překládal z angličtiny při jeho velmi důvěrném soukromém setkání s vedením Labour Party, zejména s jejím tajemníkem Richardem Crossmanem a profesorem Oxfordské univerzity Ottou Kahn-Freundem,¹⁰ jejich odborným

10) Sir Kahn-Freund byl původem německý žid, který před Hitlerem emigroval do Británie a v roce 1951 dostal britské občanství. Byl profesorem v Oxfordu; učil pracovní právo. Byl i poradcem Labour Party. S ním jsem pak udržoval styky až do roku 1969. V roce 1952 byl v procesu s Rudolfem Slánským neoprávněně označen za britského špiona, který udržoval tajné styky s českými židy ve vedení KSČ.

poradcem na pracovněprávní otázky. S Kahn-Freundem jsme se spřátelili a i později udržovali styky. Na konferenci jsem se také setkal s lordem Williamem Beveridgem, tvůrcem britského poválečného sociálního programu, s profesorem Richardem M. Titmusem, vedoucím katedry sociální a zdravotní politiky a ekonomie na londýnské LSE, a jeho asistentem Brianem Able-Smithem, s panem Peterem Patersonem, britským náměstkem ministra sociální péče, a s RNDr. Antonínem Zelenkou, ředitelem odboru sociálního zabezpečení MÚP. Tato seznámení byla pro mě později velmi užitečná.

Brian mne pozval k sobě domů a nad láhví whisky jsem strávil téměř celou noc v diskusi o roli kolektivních pracovních vztahů v demokratické společnosti. Bylo to pro mě objevné, protože v ČSR kolektivní smlouvy byly jen programy péče o pracovníky, financované z podnikového fondu kulturních a sociálních potřeb. Titmus i Able-Smith vyznávali Beveridgeovu filozofii a byli považováni za jeho pokračovatele. Po Titmusovi převzal Brian vedení katedry a stal se profesorem. Udržovali jsme spolu styk do roku 1968.

Po návratu z Londýna jsem s napětím čekal, budu-li přijat do služeb MÚP. Dny plynuly... Učil jsem na fakultě a psal články a chodil na akce PÚMS i SÚSZ.

Kapitola 2. Mezinárodní úřad práce (1959–1963)

V létě 1958 ze Ženevy přišlo vyrozumění, že jsem byl výběrovou komisí MÚP vybrán do užšího výběru třiceti přihlášených z asi dvou set. Do Prahy přijela tříčlenná komise MÚP, vedená panem Pierrem Delacroixem, aby provedla užší výběr a sestavila pořadí finalistů. Akce se konala na půdě SÚSZ, tehdy v Podskalské ulici. Psal se test a po něm nás v soutěži zbylo devět. Následovaly individuální pohovory. Se mnou trval asi hodinu. Na pohovor jsem se připravil. Naučil jsem se úmluvu o založení MÚP a nastudoval jsem literaturu o této organizaci, která byla dostupná v knihovně SÚSZ. V konečném pořadí jsem byl zařazen jako druhý nejlepší kandidát. Jako nejlepší byl zařazen soudce z Plzně, který soudil kauzy sociálního zabezpečení. Ten však nebyl přijatelný pro komunisty vedené ministerstvo zahraničních věcí, protože byl příslušníkem národně socialistické strany. Ministerstvo zahraničí prosazovalo v pořadí třetího kandidáta, promováného právníka Jiřího Šmída z mezinárodního odboru Československého svazu mládeže. Pro MÚP byl nepřijatelný, protože nebyl nezávislý odborník sociálního zabezpečení. Po dlouhých diplomatických tahačích se strany dohodly na mně jako na kompromisu – byl jsem komunista, tedy přijatelný pro českou stranu, a odborník v sociálním zabezpečení z univerzity, nikoliv politik, tedy přijatelný pro MÚP. Asi v tom jednání sehráli svou roli i Evžen Erban¹¹ a Antonín Zelenka¹² a možná i moje

11) Evžen Erban (1912–1994) vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, byl politikem sociální demokracie a po roce 1948 KSČ. V letech 1936–1940 byl tajemníkem několika sociálnědemokratických odborových svazů a studentských spolků. Za protektorátu byl v letech 1940–1945 tajemníkem Národní odborové ústředny zaměstnanecké. Po osvobození působil jako tajemník Ústřední rady odborů (ÚRO). V letech 1952–1963 byl předsedou SÚSZ.

12) Antonín Zelenka byl ředitelem odboru sociální bezpečnosti v Mezinárodním úřadu práce, tedy odboru, do kterého jsem měl nastoupit.

účast na konferenci v Londýně, kde si mě mohli ohodnotit britští odborníci i politici. Možná mě do Londýna Erban vzal proto, aby mě Zelenkovi představil. Zelenka v dohodě s Erbanem totiž inicioval celou akci *náboru pracovníka z ČSR na sociální pojištění* veřejnou soutěží. Měl jsem štěstí, byl jsem se správnou přípravou ve správné době na správném místě.

NÁSTUP

Nastoupil jsem od 1. 1. 1959. Dostal jsem permanentní kontrakt (definitiva) na nejnižší profesionální post (P1),¹³ na místo právníka analytika do odboru sociálního pojištění, vedeného RNDr. Antonínem Zelenkou. Přiletěl jsem z Prahy. Na letišti mne přivítala sociální pracovnice z personálního odboru a ubytovala mne v hotelu nedaleko úřadu. Bydlel jsem tam do příjezdu rodiny. Rodina zůstala v Praze do doby, než seženu byt. Přijela za mnou až koncem března. Podle zvyklostí mezinárodních úřadů nesměl to být byt v dělnické čtvrti Ženevy. Našel jsem byt v třetím patře v nově postaveném domě s číslem 83 v Rue de la Servette na pravém břehu Rhôny.

První den v práci se vyřizovaly personální věci na ředitelství – služební smlouva, pas OSN, zdravotní a sociální pojištění pro mezinárodní úředníky, atd. Poté jsem byl personalistkou uveden do své kanceláře v odboru sociální bezpečnosti a ponechán svému osudu. Kancelář byla dimenzovaná pro dva úředníky, ale zpočátku jsem tam seděl sám. Četl jsem noviny a čekal, co se bude dít. Nedělo se nic. Čekal jsem týden, už celý zoufalý z toho, že si mě nikdo nevšímal, že snad na mne zapomněli. To byl osud Rusů, kteří byli přijati *do počtu*, ale nedostávali žádnou práci, jen seděli v kancelářích a četli noviny. K ničemu nebyli připuštěni.

Další týden, v pondělí ráno, přišla do mé kanceláře vedoucí sekretářka odboru slečna Charbonier a sdělila mi, že se mnou chce mluvit šéf (Antonín Zelenka). Když jsem vstoupil do jeho kanceláře, pozdravil jsem anglicky, on odpověděl česky a dále

13) Byly tři kategorie zaměstnanců – *general staff* (pomocný personál, ve třídě G1 až G), *professional staff* (odborný personál, ve třídě P1 až P5) a *directors* (vedoucí, ve třídě D1 až D2). V každé třídě bylo 10 stupňů za roky služby. Přiznávaly se po pozitivním ročním hodnocení bezprostředním vedoucím. Proti nepříznivému hodnocení bylo možné podat odvolání k řediteli úseku.

j jsme mluvili česky. Antonín Zelenka byl český sociální demokrat, za války vězněný v Dachau, po válce jeden z hlavních autorů zákona o národním pojištění z roku 1948, kterého si MÚP vyžádalo, protože se v Evropě naše národní pojištění považovalo za velmi zdařilé řešení. Stal se ředitelem divize (odboru) sociální bezpečnosti. Po únorových událostech 1948 (komunistický převrat) zůstal v Ženevě a formálně emigroval. Okamžitě mu Rakousko nabídlo občanství. Rakušané považovali české emigranty za své bývalé občany a také se tak k nim chovali.

Zelenka mě přivítal slovy: *Vím, že jste tady už týden a schválně jsem Vás nechal čekat, abyste si uvědomil, že zatím nic neznamenate. V tomto úřadu jsou tři kategorie zaměstnanců – jedni pro svou barvu pleti, protože všechny členské země musí být tady zastoupeny, druzí jsou politici, zástupci velmocí, a řídí tuto organizaci, a třetí jsou tu na práci. Vy patříte do třetí kategorie a musíte dokázat, že něco umíte, než budete něco znamenat.* Přidělal mi agendu – aplikace úmluvy č. 102/1952 o minimálních standardech sociálního zabezpečení. Dal mi první úkol – napsat švédské vládě dopis s výtka, že neplní některá ustanovení úmluvy č. 102, kterou Švédsko ratifikovalo. Byla to spíše formální výtka. Prostudoval jsem si dokumentaci, napsal návrh dopisu a odnesl jsem jej do sekretariátu. Hned jsem byl poučen, že já nemám co nosit spisy, od toho jsou *messengeri* (poslípíci), kteří se každých 30 minut zastaví v mé kanceláři, přinesou mi mou poštu a vyzvednou poštu určenou jiným. Přenášet dokumenty je jejich kompetence, protože každý pohyb dokumentu musí být zaznamenán v administrativním centru, aby se vědělo, kde se spis nachází, a to je jejich práce. Návrh dopisu jsem napsal na psacím stroji, který jsem měl v kanceláři – a hned jsem byl poučen, že nemám co psát na stroji návrhy dopisů, od toho je písárna, která mi pošle stenotypistku. Tě dopis nadiktují do stenogramu a ona mi jej pošle po messengerovi napsaný na stroji. Můj čas je příliš drahý; jsem příliš dobře placený na to, abych dělal jejich práci. K dovršení všeho mi šéf vrátil návrh dopisu s mnohými spíše formálními připomínkami. Ten dopis mi ještě vrátil snad dvacetkrát. Už jsem propadal zoufalství nad tím, že neumím ani napsat dvoustránkový odborný dopis. Nakonec Zelenka dopis přijal se slovy: *musíte používat sloh tohoto úřadu. Vidím, že jsem Vás to už naučil.* Ano, naučil, a už nikdy později mi žádný dopis vracet nemusel. Takový byl můj první pracovní týden v mezinárodním úřadě.